

WAAR EDWARD ANSEELE (NIET) GEBOREN WERD

Mark Rummens

Aan de gevel van de woning Penitentenstraat 6-12a hangt een bord met de vermelding dat dit het geboortehuis van Edward Anseele (1856-1938) zou zijn (afb. 1). Goed geprobeerd, maar duidelijk fout. Reeds in 1995 wees Deseyn uiterst beknopt op de fout in een algemeen artikel over Anseele, maar blijkbaar heeft dit niet gebaat. In deze bijdrage wordt in detail beschreven dat het huis onderdeel was van wat nu een gebouw is tussen de Sint-Amelbergastraat en de Ottogracht.

Afb. 1. Herdenkingsplaatje op het verkeerde huis in de verkeerde straat (eigen foto 2020).

Het is prijzenswaardig dat men aandacht heeft voor vroegere bestemmingen van een eigendom, maar bij gebrek aan elementair onderzoek een stadslegende scheppen helpt niemand. Men hoeft geen architect te zijn om op te merken dat dit huis tientallen jaren later dan in 1856 werd gebouwd. Men hoeft geen stedenbouwkundige te zijn om te zien dat dit gebouw, teruggetrokken tegenover de buurhuizen, gebouwd is nà het realiseren van de rooilijn en dus veel recenter is. Men hoeft geen historicus te zijn om te weten dat een gezin als dat van de (ongeleetterde) schoenmaker Jan Anseele en huisvrouw Rosalie Washer toen zeker niet een dergelijk imposant burgerhuis betrok (afb. 2). Als dit niet

het geboortehuis is, is het dan de geboorteplaats? Zoals hierna wordt aange-
toond is die niet eens in deze straat.

Volgende vragen rijzen op: Is Anseele wel thuis geboren? Zo ja, waar was dit?
Bestaat het geboortehuis nog?

Afb. 2. Huis Penitentenstraat 6-12a in 2020 waar het gedenkplaatje nu te zien is tussen de
onderste vensters (eigen foto).

Is Anseele wel thuis geboren?

Hoewel er sinds 1829 op de Bijlokesite een kraaminrichting was gevestigd, werd Edward Anseele wel degelijk thuis geboren. Dat was toen niet ongevoel. Het werd anders met de ingebruikname in 1866 van het beter uitgeruste gebouw aan de Bijlokekaai (thans de huisvesting van het LOD en Les Ballets C de la B).

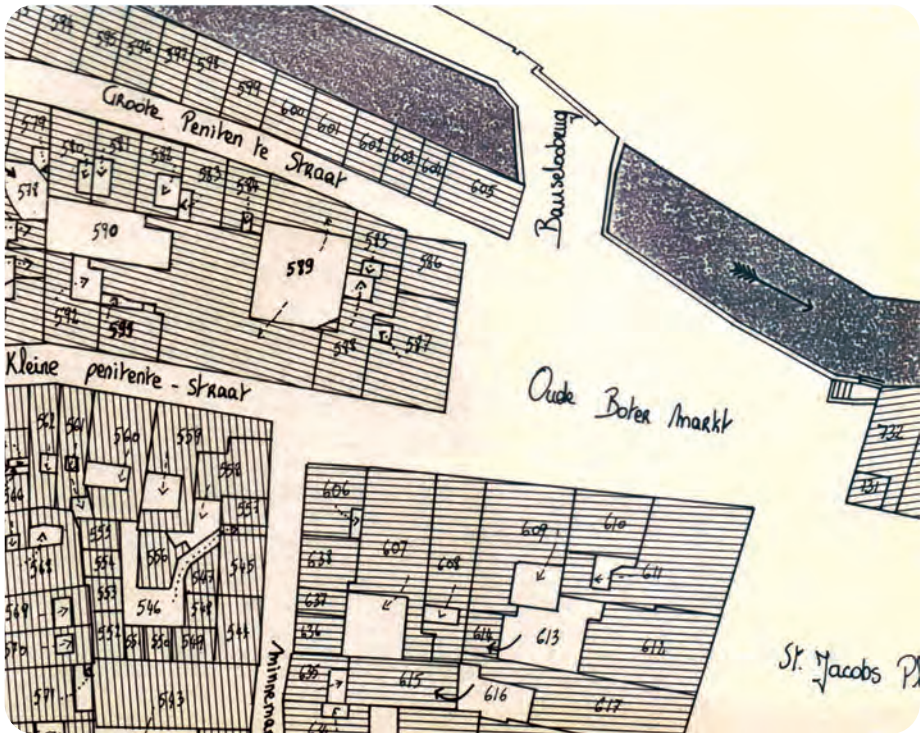
De geboorteakte luidt letterlijk: ‘In het jaer achttien Honderd Zes en Vyftig, den acht en twintigsten July, ten dry uren een kwaert namiddag. Voor ons ondergetekenden Schepen, Eduardus Van Pottelsberghe de la Potterie, gedelegeerden Ambtenaar van den burgerstand der stad Gent, provincie Oost-Vlaenderen is gecompareerd Andreas Joannes Anseele, oud vier en dertig jaren, schoenmaeker, woonende in de lange Penitentenstraat, dewelke ons heeft vertoonend een Kind van het mannelijk geslacht, aldaar geborene eergister ten twaalf uren en half s’ nachts, van hem verklaerder en van Rosalie Eulalia Constantia Washer, oud negen en twintig jaren, zijne huisvrouw, en waar aen hij verklaert te willen geven de voornamen van Eduardus Camillus. Deze verklaring en vertooning gedaen in tegenwoordigheid van Eduardus Anseele, oud twee en dertig jaren, schilder, woonende in de Zeugestege, en van Joannes Serbruyns, oud acht en dertig jaren, schoenmaeker, woonende in het oud Kasteel. Waarvan akte, welke wy, na voorlezing ondertekend hebben, de vader en de getuigen hebben verklaerd niet te kunnen als ongeleerd.’

De Lange Penitentenstraat wordt dus vermeld als de geboorteplaats, zij het zonder huisnummer. Uit het bevolkingsregister blijkt dat de ouders Anseele toen ingeschreven waren in het huis nummer 6, samen met een ander gezin. Het gezin Anseele zou er blijven wonen tot in 1880, toen verhuisd werd naar de Ham.

Waar was dit?

De initiatiefnemer van het foute bord aan de Penitentenstraat 6-12a weet blijkbaar niet dat straatnamen in Gent wel eens van naam veranderen en de huisnummers nog veel meer. Wellicht heeft hij ergens vernomen dat Anseele geboren is in de Lange Penitentenstraat 6, gaat er blijkbaar van uit dat ‘Penitentenstraat’ en ‘Lange Penitentenstraat’ hetzelfde is én dat het huisnummer 6 voor de eeuwigheid was toegekend. Nochtans, als de huidige Penitentenstraat de Lange Penitentenstraat zou zijn, weet men meteen dat straatnamen kunnen wijzigen, en als het huidige huisnummer 6-12a bij één gebouw hoort, weet men meteen dat eveneens de huisnummers kunnen wijzigen. Dit laatste was

tot 1981 in Gent de regel na iedere volkstelling, die ongeveer om de tien jaar uitgevoerd werd. Een globale herziening van de straatnamen is twee maal gebeurd: in 1943 en in 1981. Daarnaast zijn er vele ad hoc straatnaamwijzingen, meestal om een persoon te herdenken. Een recent voorbeeld uit de onmiddellijke buurt: Bij Sint-Jacobs werd in 2017 deels het Walter De Buckplein.

Afb. 3. Detail van de percelen van de Lange Penitentenstraat blijktens het in 1833 opgemaakt primitief kadasterplan (Rijksarchief).

Om de leesbaarheid van wat hierna volgt te bevorderen geven we nu al aan dat de huidige Penitentenstraat vóór 1900 de Korte Penitentenstraat was, dan de Steurstraat en sinds 1943 de huidige naam heeft. De naamsverandering van 1900 is verweven met de grote urbanistische ingreep in de buurt tussen de Vrijdagmarkt en de Ottogracht. Voor de details, met veel illustraties, kan verwezen worden naar wat hierover in de jaargangen 2010 en 2017 van dit tijdschrift door respectievelijk Daniël Van Ryssel en Luc Devriese is geschreven. We beperken ons tot de essentie. Voordien liepen er vanaf de noordzijde van de Vrijdagmarkt zes eeuwenoude smalle straatjes richting Ottogracht, waar-

onder de Loofsteeg en de Druifsteeg. Daarnaast waren er drie straten parallel met de Ottogracht: de Steurstraat van de Garenmarkt (thans het Edward Anseeleplein) naar de Loofsteeg, ten oosten en in de zelfde as de Korte Penitentenstraat van de Druifsteeg naar de Kleine Botermarkt, nu het Beverhoutplein genaamd, en ten noorden daarvan parallel de Lange Penitentenstraat, thans de Sint-Amelbergestraat (afb. 3). De Lange en de Korte Penitentenstraat werden kort na 1787 aangelegd na afbraak van het 15de-eeuwse Penitentenklooster.

De huidige Sint-Amelbergastraat is identiek aan de vroegere Lange Penitentenstraat, enkel de naam is gewijzigd. De huidige Penitentenstraat daarentegen is grotendeels samen met de Baudelo- en Wolfstraat nieuw aangelegd. De Steurstraat en de Korte Penitentenstraat werden in 1900 met elkaar verbonden door het verdwijnen van het huizenblok tussen de Loof- en Druifsteeg. Deze aldus doorlopende straat kreeg in zijn geheel de naam Steurstraat en werd aanmerkelijk verbreed met aan beide zijden een nieuwe rooilijn, onmiddellijk gerealiseerd, behalve de noordzijde van de vroegere Korte Penitentenstraat. Enkel daar heb je nog huizen op de oorspronkelijke rooilijn, behalve uitgerend het gebouw met huidige nummers 6-12a.

In het kader van de algemene straatnamenherziening van 1943 werd de Steurstraat Penitentenstraat en werd de Lange Penitentenstraat Sint-Amelbergastraat. Deze heilige, die in de 8ste eeuw leefde, mag dan al van Temse zijn, toch is er een band met Gent. Zij werd immers al vanaf de tiende eeuw in de Sint-Pietersabdij bijzonder vereerd, later ook in het Penitentenklooster nabij Sint-Jacobs. Er is zelfs een tweede band met de buurt door de toenmalige Steurstraat, die haar naam dankte aan herberg Het Steurken. Een van de (kort na 1900 opgetrokken) huizen in de nieuwe Wolfstraat heeft trouwens een steur als gevelsteen. Sint-Amelberga, de Scheldeheilige, wordt iconografisch met een steur voorgesteld. Het was niet zo ver gezocht om de Lange Penitentenstraat naar Sint-Amelberga te noemen, maar voor ons was het zowel logischer als eenvoudiger geweest de Steurstraat Sint-Amelbergastraat te noemen en van de Lange Penitentenstraat gewoon Penitentenstraat te maken. Dan was onze vriend(in) van de Penitentenstraat 6-12a niet in verwarring gebracht en had hij het foute bord niet gemaakt.

Besluit: de locatie van het huis met in 1856 als adres Lange Penitentenstraat 6 is in 2020 te situeren in de Sint-Amelbergastraat.

Bestaat het geboortehuis nog?

De huizen aan de noordkant (pare huisnummers) van de toenmalige Lange Penitentenstraat lagen tot 1872 tegen de waterloop Ottogracht, die pas dat jaar gedempt werd (afb. 3). Het werkelijk geboortehuis bevond zich in die ondiepe huizenblok. Na het dempen van de Ottogracht werd de gelijknamige straat breder en werden de achtergevels van de huisjes in de Lange Penitentenstraat straatgevels in de Ottogracht. In de loop der jaren werden die huizen verbouwd of vervangen en kregen de panden een huisnummer aan de Ottogracht (de huidige nummers 1 tot en met 13), wat niet belet dat elk van de huidige panden in de Ottogracht één blok vormt tot aan de Sint-Amelbergastraat en meestal ook daar een huisnummer heeft (de huidige nummers 2 tot en met 12). Om het nog verwarrender te maken: tussen de Sint-Amelbergastraat 8 en

Afb. 4. Actuele kadastrale indeling van de Sint-Amelbergastraat (FOD Financiën – Patrimoniumdocumentatie). Het geboortehuis(je) van Anseele nam een gedeelte in van perceel B 601a.

10 is er een pand genummerd 8/101. Dat de huizenblok zeer ondiep is verklaart dat de huizen slechts één kamer hebben tussen de Sint-Amelbergastraat en Ottogracht. Dit valt zeer duidelijk op in het huis Ottogracht 5/Sint-Amelbergastraat 8/101 waar men vanuit de ene straat door het gelijkvloers raam gewoon de andere straat ziet.

Afb. 5. Huis Sint-Amelbergastraat 8 in 2020 (eigen foto).

Als in 1856 het huis Anseele nummer 6 had, was dit op het derde perceel, te rekenen vanaf de Kleine Botermarkt (Beverhoutplein). Volgens het primitief kadasterplan van 1833 (afb. 3) zou dit ofwel het perceel 603 ofwel het perceel 602 moeten zijn, al naar gelang het meest oostelijk perceel (nummer 605) geadresseerd was Lange Penitentenstraat dan wel Kleine Botermarkt. We vermoeden dat het perceel 605 op de Kleine Botermarkt geadresseerd was. Het is immers gebruikelijk dat een pand op de hoek van een plein en een zijstraat het plein als adres heeft, zeker als de voorgevel op het plein gesitueerd is. Dit is alleszins vandaag het geval: het huidige pand op het hoekperceel heeft als adres Beverhoutplein 14 en herbergt 'Le Bar Dépot'. Ten tijde van Anseele's geboorte was de Kleine Botermarkt een volwaardig plein. De Noordzijde was de waterloop Ottogracht, de andere drie zijden waren huizenrijen, ook aan de oostzijde.

We zijn er bijna, maar nog niet helemaal. Het huidige kadasterplan (afb. 4) vermeldt geen perceel 602! Naast 603 ligt immers 601a. Wat meteen opvalt: het huidige perceel 601a is dubbel zo breed dan de andere percelen. De vroegere percelen 602 en 601 zijn blijkbaar samengevoegd tot één nieuw perceel 601a. Op dat perceel staat een woning met aan de ene kant als adres Sint-Amelbergastraat 8 (afb. 5), aan de andere Ottogracht 3. Deze woning is sterk verbouwd, wat onbetwistbaar blijkt aan de zijde Ottogracht (afb. 6). We moeten geen moeite doen om dit te dateren: de (nieuwe) gevel aan de Ottogracht bevat een naamsteen met het jaartal 1957.

Besluit

Het deel van de woning Sint-Amelbergastraat 8 dat het dichtst bij het Beverhoutplein is (de twee rechtse traveeën van afb. 5) is de locatie van het geboortehuis van Anseele. Bij een passage in augustus 2020 stond de deur toevallig open en bemerkte de auteur de toegang naar een oude kelder. We mogen dan ook aannemen dat het geboortehuis niet is afgebroken, maar verbouwd en geïncorporeerd in een groter geheel. Reeds in 1995 had Guido Deseyn de juiste locatie bepaald, zij het zonder nadere uitleg en zonder de nuance dat het slechts de helft van het huidige gebouw betreft. Een huisje van twee bouwlagen met elk één kamer, maar ook een kelder en een zolder: dat is exact zoals Anseele zelf zijn geboortehuis beschreven heeft. We voegen er aan toe: in oorsprong wellicht uit het einde van de 18de eeuw. Deseyn vermeldt het foutieve naamplaatje niet: het hing er wellicht nog niet toen hij zijn studie maakte. Brands en Van Aelst (2009) deden dat wel in hun fotoboek over de buurt.

Afb. 6. Het huis van twee bouwlagen met witte gevelsteen en adres Ottogracht 3 vormt de andere zijde van het huis op afb. 5 (eigen foto).

Ideaal corona-vrij eindejaarsgeschenk

Betaal een extra abonnement (20 euro).

Het volstaat bij de 'mededeling' de naam en het zendadres van de begunstigde aan te geven.

Geraadpleegde bronnen

Niet gepubliceerd

Archief Gent: geboorteakte Edward Anseele van 28 juli 1856 (met dank aan Philip Debergh)
Philip Debergh, adreshistoriek van Edward Anseele (interne nota opgemaakt in 2004)

Elektronisch gepubliceerd

Primitief kadaster stad Gent, tweede afdeling, sectie B, geraadpleegd bij het rijksarchief via https://search.arch.be/ead/BEA0550_007345_007065/DUT/inventarisnr/I00734500706517691 op 26 augustus 2020

Actueel kadaster stad Gent, tweede afdeling, sectie B, percelen 594-605 geraadpleegd bij FOD Financiën, patrimoniumdocumentatie via <https://eservices.minfin.fgov.be/ecad-web/#/CadGIS> op 26 augustus 2020

Op papier gepubliceerd

Bauwens, E. *Vader Anseele*, Antwerpen, 2019, p. 29 (verwijzing naar AMSAB-ISG, archief Edward Anseele sr., map 178).

Brands, L., Van Aelst, P. (2009). *Vrijdagmarkt en Jacobsparochie*, Gent, p. 12, 19, 105-107, 113-116.

De Potter, F. (1891). *Gent van den oudsten tijd tot heden – zesde deel*, Gent, 1891, p. 427 en 483.

Deseyn, G. (1995). Eedje Anseele: kind van de buurte, *Tijdschrift voor Industriële Cultuur*, deel 49, p. 41-42.

Devriese, L. (2009). Joseph Vermeulen en de grote Gentse straatnamenoperatie 1940-1943. *Gandavum*, nr. 1, p. 45 (eindnoot 11).

Devriese, L. (2017). Wijzemanstraat, Penitentenstraat, Sint-Amelbergastraat en ex-Minnenmansteeg. *Ghendtsche Tydinghen*, 2017, p. 131-144, met aanvulling door Frank Ödberg en de redactie p. 239-240.

Devriese, L. (2017). Met de relieken van Sint-Amelberga van Gent naar Temse. *Van Mensen en Dingen*, jg. 15 nr. 3, p. 14-16.

Gérard, P. en L. (1855-1857). *Plan parcellaire de la ville de Gand et une partie de sa banlieue*, Brussel.

Kenis, P. (1930). *Het leven van Edward Anseele*, Gent, 1930, p. 41-42.

Rogghé, P. e.a. (1948). *Edward Anseele ter ere*, Gent, (niet genummerde) vierde pagina.

Van heddeghem, A. (1983). *De oude Bijloke materniteit*, Gent, p. 29 en 49.

Van Ryssel, D. (2010). Baudelostaat. *Ghendtsche Tydinghen*, jg. 39, p. 54-58.